

PERSONALITATEA LUI ȘTEFAN CEL MARE DIN PERSPECTIVA POLITOLOGICĂ (ÎN MEMORIA URMAȘILOR)

**Autor: Ion COZMA, FIMCM gr. IITT-082,
Coordonator: dr.conf. Ion Vangheli**

Universitatea Tehnică a Moldovei

***Abstract:** În persoana lui Ștefan cel Mare s-a manifestat omul cu cele mai variate și înalte calități: om politic, om clarvăzător, om de înaltă cultură, spirit luminat, gânditor, genial strateg, un diplomat de înaltă clasă, un mare cunoscător al calităților apropiaților săi și ale domnitorilor statelor vecine. Recunoștința poporului român față de Ștefan cel Mare e evidențiată prin acordarea a două calități, una laică „cel Mare” ce demonstrează grandoearea personalității lui, a doua de esență creștină „cel Sfânt”, ce demonstrează iubirea fără margini a poporului român față de domnitor cât și iertarea păcatelor și greșelilor lui.*

***Cuvinte cheie:** Ștefan cel Mare, om politic, patriot, înțelepciune, dragoste față de popor, justiție, credință, strateg.*

Lunga și glorioasă domnie a lui Ștefan cel Mare coincide în istoria poporului român cu perioada maximei afirmări a Moldovei ca forță politică și militară în estul și sud-estul Europei. Și aceasta pentru că Ștefan, chibzuit gospodar, ferm conducător de țară și neîntrecut comandant militar, a reușit ca nimeni altul până la el să promoveze cu succes politica de consolidare a autorității centrale – pe plan intern – și de apărare a neatârării pe plan extern.

Având asemenea calități, a reușit ca dintr-un principat „ticăloșit” – cum s-a exprimat N. Iorga – care 25 de ani nu văzuse decât ruină, incendii, lupte fratricide și crime odioase pentru că „o haită de boieri hrăpăreți voia să înlocuiască pe alta din jurul scaunului domnesc” să facă un stat modern. Din tot ce s-a făcut și creat, la indicațiile sale, Ștefan s-a impus ca un erou în „acel înțeles mare și curat, care înlătura zgomotul, trufia, înălțarea de sine, viclenia celor ce se târăsc și mușcă unde au lins”. Ștefan a înțeles, cum n-au înțeles cei mai mulți care au condus țara înaintea lui că „puterile cele mai mari se găsesc în mulțimele liniștite” ale poporului, nu în rândurile celor puțini și mândri, care înconjurau tronul, urmărind căpătuiala, dar se cutremurau de groază când auzeau că se apropie orice dușman. Ștefan cel Mare, trecând peste părerile acestora și rupând cu concepția greșită dominantă a vremii, a dovedit lumii întregi, de câtă forță morală, acte de sacrificii și de minunată vitejie, sunt capabili țărani săi cumiști, modești, harnici, sobri și iubitori ca nimeni alții ai pământului strămoșesc.

„Dacă ar fi, cum spunea Spiru Haret în 1904, să se măsoare firea omului, nu după întinderea țării sale, ci după puterea de concepție, după pătrunderea genială a tainelor politice, ar trebui ca neîntrecutul nostru domnitor să se numere nu numai ca cel mai mare român, dar și ca unul din cele mai puternice genii ce a produs vreodată neamul omenesc”.

Neprovoocat, Ștefan cel Mare, nu a pornit în fruntea oștilor sale, ca să ardă, să prade, să omoare, să robească, și să lase în urmă durere, ură și blesteme, ba mai mult încă a rămas și în amintirea popoarelor vecine ca cel mai bun și drept cărmuitor de stat și conducător de oști. Prin excepționalele și neasemuitele lui calități, și-a înscris numele cu litere luminoase, nu numai în paginile istoriei universale, dar și în inima poporului, încât cele aproape cinci veacuri de la plecarea lui dintre cei vii nu i-au putut șterge amintirea și cu aureola nimbului acordat de popor i-a umbrat pe toți cei care l-au urmat la conducerea țării.

Chiar cronicarii turci, foarte părtinitori în scrisul lor, au remarcat eroismul fără margini al românilor conduși de Ștefan cel Mare în lupta de la Războiești, afirmând că era „un bărbat mare și nebiruit nici de turci, nici de creștini”.

În vremurile tulburi, când țara era amenințată, concepția politică și militară a lui Ștefan cel Mare și Consilierilor săi a avut în vedere conjunctura internațională, a urmărit cu perseverență ca Moldova să nu aibă niciodată doi sau mai mulți adversari în același timp, a apreciat corect situația politico-strategică generală, raportul de forțe și a desprins concluziile necesare în interesul țării sale. Marele domnitor, exponent al demnității românești, a urmărit ca alianțele, atunci când se realizau, să nu amenințe în nici un fel neatârarea Moldovei, să nu se transforme într-o camuflată subordonare față de o putere străină. Iar atunci când regele Poloniei, Ioan Albert, a considerat că alianța îi dă dreptul la directă încercare de supunere a Moldovei,

aceasta, sub Ștefan cel Mare, i-a replicat cu unicul limbaj posibil în situația dată și în atâtea altale, cel din Codrii Cosminului (26 octombrie 1497).

Ștefan cel Mare a fost unul din domnitorii care a aplicat toate formele strategice de ducere a războiului. Apărare activă, cu acele trei faze ale ei: hărțuirea inamicului pe căile de înaintare, bătălia hotărâtoare și urmărirea forțelor de invazie până la alungarea acestora peste frontiere, a constituit forma principală, ilustrată convingător în vremea războiului din 1467 cu armata regatului Ungariei și îndeosebi în iarna anului 1475 la Vaslui atunci când bătălia decisivă se încheia nefavorabil, cum a fost la Valea Albă în iulie 1476, voievodul ajutat de pârcălabii și căpitani săi își refăcea în scurt timp oastea și trecea la contraofensivă.

Strategia lui Ștefan cel Mare s-a remarcat prin originalitate, îndrăzneala soluțiilor și varietatea metodelor de acțiune utilizate pentru îndeplinirea obiectivului principal, conferind marelui voievod un statut aparte în galeria marilor comandanți ai epocii. Antonio Bonfini, spunea că domnul român „era însuflețit pentru lucruri frumoase și, mândru, activ și strașnic în război”.

Succesele militare dobândite de oastea comandată de marele domn au avut un puternic ecou în epocă.

„Faptele tale contra turcilor păgâni au adus atâta celebritate numelui tău încât toată lumea vorbește despre tine și, în unanimitate ești foarte lăudat”. Cuvintele Papei Sixt al IV-lea adresate lui Ștefan cel Mare în primăvara anului 1475, la scurtă vreme după victoria de la Vaslui sunt o dovadă sigură că încă din timpul vieții faima sa depășise granițele țării, impunând-ul lumii ca pe o personalitate politică de primă mărime.

O asemenea personalitate din trecutul poporului nostru a fost Ștefan cel Mare, care și-a iubit neamul și țara, ca nimeni altul. El a înțeles că originea puterii, a succeselor politice și economice, nu se datorează numai întinderii teritoriului, bogățiilor solului și subsolului sau numărului locuitorilor, ci mai ales puterii de muncă, spiritului de organizare, principiilor morale și seriozității cu care poporul privește viața și idealurile alese pentru a le realiza.

Urcarea lui Ștefan cel Mare pe tron a marcat începutul unei noi epoci în istoria Moldovei fiindcă asupra ei plana o permanentă și gravă amenințare din partea statelor vecine și a Imperiului Otoman, pe care a reușit s-o îndeparteze, dar și pentru că a lichidat un sistem politic nenorocit, care aducea țării sărăcie, masacre și interminabile lupte interne. Lupta sa împotriva dușmanilor a avut o măreție neîntrecută. Ungaria regelui Matei Corvin urmărea să se extindă spre apus, în timp ce interesele proprii o chemau la Dunăre. Manifestările acestui rege arată o evidentă lipsă de simț politic. Cam aceeași politică a dus și conducerea contemporană a statului polon. Ștefan a activat cu o abilitate neîntrecută între tendințele contradictorii polono-maghiare reușind să aibă libertate de mișcare necunoscută înaintașilor săi, indicând totodată urmașilor săi calea pe care trebuiau să meargă pentru păstrarea independenței Moldovei, adică să apeleze la izvorul necesar de forță oferit de țărănime.

Cu patru ani mai înainte ca Ștefan cel Mare să fi preluat tronul Moldovei, sub asalturile ostașilor lui Mehmed al II-lea, căzuse Constantinopolul, capitala fostului Imperiu roman de răsărit, iar popoarele din Peninsula Balcanică își plecau unul după altul grumazul sub jugul otoman. Condușe de marele general român Ioan Corvinul, popoarele care intrau pe atunci în componența statului maghiar, alături de români, au vărsat valuri de sânge pentru a opri înaintarea otomană spre inima Europei. După moartea lui Ioan Corvinul Ștefan cel Mare, când s-a crezut pregătit, a luat inițiativa și conducerea acestei lupte, devenind, prin victoriile sale nu numai „atletul”, dar și „scutul” statelor creștine contemporane. Grație loviturilor date de românii conduși de Ștefan cel Mare puterea de expansiune turcă a fost oprită în loc și de aceea s-a scris că Moldova în timpul lui Ștefan cel Mare nu era considerată ca fiind parte din țările supuse Porții.

Viteazul domn a sesizat întotdeauna momentul și locul de unde venea primejdia cea mare, intervenind prompt, cu hotărârea și puterea. Dintre toate statele europene ale vremii lui, nici unul nu a fost atât de amenințat ca Moldova, fiindcă în fiecare parte avea un dușman potențial. Astfel Matei Corvin vedea în Moldova o anexă firească a regatului său. Polonii voiau un Imperiu iagelon de la Marea Baltică la Marea Neagră în care evident intra și Moldova. La sud, cel mai redutabil dușman al Moldovei era Imperiul otoman, pe care Ștefan Vodă l-a oprit în expansiunea sa spre centrul Europei. Vecinii lui nu au înțeles primejdia care-i amenința. El a încercat să-i trezească, dar n-a reușit. Ei au vrut în schimb să-l îngenunche, dar el a dat fiecăruia ce a meritat. Ștefan cel Mare a avut ca vecini și adversari, regi renumiți, generali destoinici și cu experiență, ca Matei Corvin, Suleyman Pașa, Mehmed al II-lea, Ioan Albert ș.a. După Ioan Corvin, nu fiul său Matei și nici alt rege sau general contemporan, ci Ștefan cel Mare a putut opri și respinge înaintarea spre centrul Europei a cuceritorului Constantinopolului. Ținând seama de numărul forțelor armate și de resursele materiale avute la dispoziție de fiecare din cei amintiți, trebuie să înțelegem că domnul Moldovei a dezvoltat permanent geniale elemente de strategie, tactică militară și diplomatie, încât în aceste domenii oricine îl poate considera net superior tuturor conducătorilor contemporani de state.

Spre sfârșitul domniei, Ștefan cel Mare recunoscut ca atare chiar și de foștii lui „suzerani”, care siliți, l-au acceptat ca egalul lor, încheind cu el tratate în care s-a menționat noua situație juridică internațională a Moldovei și a conducătorilor ei. Astfel regele Sigismund I al Poloniei (1507-1548) i-a dat domnului Moldovei epitetul de „cel Mare”. Într-o scrisoare adresată lui Petru Rareș i-a scris despre „Stephanus ille magnus predecesor tuus”. Aceiași „suzerani” n-au dat însă ascultare sfaturilor lui ca să vină alături de el și să facă front comun împotriva invadatorului otoman. Ba mai mult încă, în timp ce el numai cu oastea sa de țărani, oprea și împingea înapoi valul năvălitorilor care n-au reușit să-l îngenunche, vecinii săi duceau tratative cu turcii, lăsându-l singur, deși cât a ținut el piept dușmanilor civilizației europene, țările lor au fost ferite de ororile invaziilor turcești. Numai după 21 de ani după moartea lui, Ungaria cădea sub loviturile turcilor. Dușmanilor săi, oricare au fost ei, turci, tătari, unguri sau poloni, pentru atacurile și injuriile ce i-au adus, le-a plătit în așa fel, încât nu l-au uitat niciodată. Fiindcă își cunoștea vecinii, Ștefan s-a considerat singur în fața oricărui vrăjmaș și și-a luat măsuri ca să poată face față oricărei primejdii.

Ștefan cel Mare a plătit tuturor după faptele lor. Astfel Matei Corvin a plecat din Moldova dus pe targă, iar pe ostașii lui Ioan Albert, căruia i-a spus că va regreta dacă-i atacă țara, i-a pus să tragă jugul plugurilor, fiindcă au încercat să pună jugul pe grumazul poporului său. Pentru a-l face pe regele Ioan Albert să înțeleagă ce a însemnat Moldova ca prietenă a regatului său, a deschis turcilor și tătarilor calea, făcând Polonia locul lor preferat de pradă. Alături de aceștia a atacat-o și el, ceea ce l-a făcut pe cronicarul Wapowski să scrie că Ștefan a răspândit „în toată Polonia o teroare enormă, fiindcă nimeni nu era pregătit și nici nu avea curajul să stea în fața unui asemenea inamic, ci toți căutau numai să fugă, unii ascunzându-se prin fortărețe, alții prin păduri și munți neștrăbătuți”. Știri despre isprăvile lui au ajuns în Persia, la țărmurile Adriatice și în întreaga Italie. De la Istanbul la Moscova, de la Nurnberg la Marea Baltică se vorbea despre el și despre victoriile sale. În general, polonii, excepție nefăcând nici vârfurile de la conducerea statului, erau atât de înspăimântați de atacurile românilor încât, cum arată același cronicar, „pe mulți fruntași îi frământa gândul să părăsească regatul, dacă rușinea nu i-ar fi ținut pe loc”. De teama atacurilor oastei române, polonii au luat măsuri speciale de întărire a Cracoviei cu turnuri, anteforturi, ziduri și șanțuri în care au abătut apele râului Rudawa.

Din scrisul cronicarilor poloni, unguri, turci etc., personalitatea puternică a marelui nostru domn se desprinde în adevărata ei strălucire. Asemenea aprecieri nu pot fi bănuite de exagerare în bine, fiindcă Ștefan cel Mare a fost deseori în conflict cu regii lor, cauzându-le chiar înfrângeri grave, și ar fi avut motive suficiente ca să-l prezinte în culori negre. Cunoșcându-i însă calitățile excepționale, ce nu puteau fi comparate cu ale altora, i-au acordat elogiile cuvenite. De exemplu, cronicarul Jan Dlugosz (1414-1480), contemporan cu Ștefan, în opera sa i-a rezervat un număr impresionant de pagini. După Dlugosz, Ștefan cel Mare a avut „o inimă mare de viteaz”, totdeauna „era vesel și neobosit”, se deosebea de ceilalți șefi ai statelor contemporane prin șiretenie, neastâmpăr, istețime”. Dlugosz a evidențiat spiritul de justiție de care era animat Ștefan, precum și asprimea cu care pedepsea pe cei vinovați, afirmând că în Moldova nu rămăsese crimă nepedepsită. Datorită acestor calități, românii îi erau credincioși și-i ascultau poruncile.

Dintre calitățile excepționale cu care a fost dotat Ștefan cel Mare trebuie remarcate în special puterea de muncă, spiritul de organizare, energia și geniul militar. Iubirea de țară a fost „calitatea forte” care l-a călăuzit în întreaga sa activitate, exercitând în felul acesta o influență conștientă și hotărâtoare asupra destinului poporului său. El a mai dat dovadă de o profundă cunoaștere a oamenilor, reușind astfel să-i domine în situații oricât de grele s-ar fi aflat. Pentru aceste calități a fost mult lăudat de scriitorii epocii sau de mai târziu. Cronicarul maghiar Nicolae Istvanfi, referindu-se la conflictul dintre Moldova și regatul Ungariei, încheiat cu lupta de la Baia, a scris: „Pe regele Matia, deși mai mult prin viclenie, de care Ștefan obișnuia să se folosească, decât cu adevărată putere, l-a pus pe fugă într-o luptă de noapte la Baia... și l-a depărtat de hotarele sale. Pe cetele otomane nenumărate a lui Mehmed, care pustiau Moldova... le-a bătut și le-a silit să se întoarcă de unde au venit omorând peste 30 000 de turci. Asupra tătarilor a obținut victorii strălucite în mai multe rânduri, atât asupra celor care locuiesc în Chersonesul tragic și în Nogai cât și asupra celor ce-și au locuințele prin Asia. În sfârșit, pe regele Albert al Poloniei... l-a zdrobit într-o luptă crâncenă în pădurea Bucovina”. După cronicarul Matei Miechowski, Ștefan trebuia „socotit printre eroii secolului” său. Bernard Wapowski a scris că Ștefan „de bună seamă a fost viteaz, viclean și războinic norocos, căci a învins pe Matia, regele Ungariei într-o luptă de noapte la Moldobania (Baia), rănindu-l cu trei săgeți. Pe tătari de multe ori i-a alungat. Pe Mohamed sultanul turcilor, care după luarea Constantinopolului trecuse Dunărea cu 120 000 de ostași și jefuia Moldova, l-a învins, iar oștile cele mari ale dușmanilor le-a risipit și le-a pus pe fugă... La râul Bârlad... l-a înfrânt și pe regele Albert”. Deci Ștefan a fost „înzestrat cu virtuți de erou și socotit printre bărbații vestiți în arta războaielor”. Matei Strykowski, care a trecut prin Moldova în 1574-1575, a scris despre Ștefan că „fiecare istoric trebuie să laude marea virtute a unui domn cu o țară atât de mică care,

cu o mână de oameni, a reușit să înfrângă o sută de mii de turci și tătari și arzându-le cadavrele a făcut din oase movile mari și înalte pe care le-am văzut eu însumi în călătoria mea din 1575, împreună cu trei cruci de piatră ridicate în amintirea victoriei”. Acest scriitor polon, aflat în trecere prin București, a văzut în palatul domnesc „portretul” lui Ștefan cel Mare, înfățișat ca „un bărbat de statură înaltă cu coroana pe cap și cu sceptor în mână”.

Chiar cronicarii turci, foarte părtinitori în scrisul lor, au remarcat eroismul fără margini al românilor conduși de Ștefan cel Mare în lupta de la Războiești, afirmând că era „un bărbat mare și nebiruit nici de turci, nici de creștini”. Kodja Hussein considera că Ștefan cel Mare era versat în lupte, avusese multe războaie și că „era vestit printre regii ghiauri prin șiretenia sa”.

Prin luptele și tratativele diplomatice pe care le-a dus cu statele vecine, dar și cu altale mai îndepărtate, în ultima parte a domniei, Ștefan cel Mare a reușit să obțină pentru Moldova o pace clară în hotarele ei naturale. Datorită politicii sale și Transilvania s-a bucurat de liniște și prosperitate. Datorită acestei politici continuată și de urmașii săi, ambele țări n-au avut soarta regatului maghiar, care în prima jumătate a secolului al XVI-lea a ajuns pașalâc.

Pentru vitejia și dragostea față de țară, poporul nostru l-a iubit ca nimeni altul. La munte, pe văi, în câmpii, pretutindeni, pe întregul cuprins al patriei noastre, poporul i-a păstrat o vie și neștearsă amintire.

În amintirea poporului nostru, în special a țăranilor, s-au păstrat despre Ștefan cel Mare surprinzătoare fapte istorice, verificabile documentar. Țăranii l-au considerat ca fiul unei văduve sărace adăugând: „Ștefan a fost fecior de țăran de-ai noștri, de aceea era așa de cuminte și ne-a ajutat atât de mult”. El umbla prin țară „îmbrăcat în haine de țăran” ca să vadă cum trăiesc țăranii. Mai „avea obiceiul de a cerceta țara în lung și-n lat” ca să poată să cunoască „pășurile locuitorilor” și să-i „ajute pe cei nevoiași și ca să mai șadă când și când la pilde și tâlcuri cu uncheșii”. Pe cât era de „amarnic în război, pe atâta era de bun, de blând și cu dreptate în vreme de pace”. Țăranii primeau adesea bani de la el „ca să-și împace nevoile”. Îi cununa pe cei ce se căsătoreau, le boteza copiii și petrecea la cumătrii.

Se povestea că Ștefan cel Mare a purtat și folosit arme fermecate și avea cai năzdrăvani, mai „iute ca vântul”, că își chema ostașii la luptă suflând „într-un buciom de aur, ce răsuna peste dealuri și munți”. Românilor care-și căutau un conducător, care să-i învețe cum să lupte împotriva turcilor, Ștefan li s-a înfățișat ca „un voinic frumos, ca o floare, și viteaz ca un leu, venind din jos, de la răsărit, pe un cal alb ca spuma și iute ca fulgerul”. De el nu îndrăzneau să se apropie nici fiarele pădurii. De obicei, spuneau alții, Ștefan călărea „un cal sprinten ca șoimul”, se învârtea cu sabia printre dușmani „ca Făt-Frumos din poveste”. În luptele sale – cum scriu și cronicile – țăranii afirmau că Ștefan era ajutat de sfinți și de forțele naturii. Astfel, într-o luptă cu turcii „a dat Dumnezeu un nour și o negură deasă și foarte întunecoasă, că nu se vedeau de fel unii cu alții și din nour curgea ploaie cu foc asupra lor și în zăpăceala mare au început a se bate și tăia ei între ei”, dar în partea în care se aflau românii era „senin și frumos și oastei sale nimeni nu-i făcea nimica”. Potrivit unei legende, cât timp a domnit Ștefan cel Mare, „numai de dușmani a avut parte, când intrau turcii în țară, pe la Mare, când veneau leșii prin pădurile și dealurile dinspre miază-noapte Moldovei, când năvăleau tătarii de la răsărit, ori ungurii dinspre asfințit”.

Pe vremea sa, Ștefan a fost „vestit și lăudat de toată lumea”, fiind „un viteaz mare, un năzdrăvan, nu alta” și de aceea „faima lui s-a dus peste nouă mări și nouă țări”. Întreaga lume a rămas uimită de nenumăratele războaie purtate de către Ștefan, iar veștile despre victoriile lui au „ajuns până la Veneția și Roma, unde Patriarhul cel mare catolic – papa – l-a scris în cartea aurită și l-a numit sabia creștinătății”. După țăranii noștri, un conducător de stat cu asemenea calități nu putea fi decât împărat și de aceea în unele legende se vorbește că în Țara Moldovei „a fost un împărat vestit și curajos și lăudat de oameni pentru hărnicia și tragerea de inimă ce avea către țară”. Ștefan cel Mare, deși „era fiul unei țărănci sărace și necăjite”, a ajuns să fie un împărat ca cei din basme „mare și vestit”. Țara lui „pe cât era de mică pe atâta era de bogată” și cu țăranii săi pe care-i înarma cu buzdugane și arcuiri cu săgeți, a învins „peste douăzeci de împărați vestiți” și chiar pe „toate neamurile pământului”. Ștefan cel Mare a venit în fruntea Moldovei, se menționează într-o legendă, „ca un împărat înțelept ca să-i scoată locuitorii din sclavia și jugul străinilor”.

Potrivit credinței masei țăranilor, Ștefan cel Mare a rămas „giu (viu) ca toți giii (viii)” deci fără moarte, „că doar nu-i sfânt degeaba” și chiar „are să mai vie odată... ca să-i vadă pe toți românii lui”. Și acuma „el încă vede și aude necazurile și tânguirile românilor”. După alte legende populare, Ștefan cel Mare, n-a murit ci „s-a înălțat la cer cu trup cu tot”, iar sufletul lui umblă „când și când pe pământ”. Astfel, în anul 1877, când românii luptau cu turcii la Plevna, Ștefan cel Mare „s-a sculat din mormânt și duhul lui a cârmuit și povățuit oștirea noastră de i-a bătut pe turci să mai simtă încă o dată trecând prin ei spaima de altă dată”. Amintirea lui a fost atât de vie în sufletul poporului nostru încât numele i-a fost inclus și în descântece, considerându-se că el ar fi avut și puterea să „alunge duhurile rele și să vindece bolile primejdioase”.

Potrivit datelor cuprinse într-o legendă, după moartea lui Ștefan cel Mare, „trei zile și trei nopți i-a ars o lumânare la mormânt, fără ca s-o fi pus cineva și nimeni n-o putea stinge”.

A fost personalitatea uriașă a secolului al XV-lea, deoarece a deținut cunoștința puterii imprevizibile a secolului său, pentru care a vibrat continuu. S-a recunoscut în a doua jumătate a secolului al XV-lea că Ștefan cel Mare a meritat mai mult ca oricare altul să ia conducerea Moldovei deoarece a fost recunoscut ca cel mai capabil om politic, diplomat și genial comandant de oști. Țăranii români l-au apreciat elogios ca cel mai de încredere și drept judecător. În plus Ștefan cel Mare a fost un spirit ales, un om sincer și corect. Nimeni nu l-a putut intimida, nu a cedat în fața nici unui dușman și personal a participat la acțiunile militare și diplomatice hotărâtoare pentru destinele neamului său.

Concluzia tuturor legendelor păstrate și transmise timp de cinci secole este că Ștefan cel Mare a fost „un om mare, bun și sfânt, cum n-a mai fost și nici n-o să mai fie pe fața pământului”. Din faptele lui înțelepte și vitejie a rămas o tradiție, un suflet public, care năzuia spre alte culmi de viață”. Mare om politic, gânditor, genial strateg, clarvăzător, om de înaltă cultură, spirit luminat, Ștefan cel Mare s-a manifestat multilateral, devenind în mintea poporului chintesența dreptului judecător și a marelui ostaș. El a descătușat forțele latente ale poporului și a reușit să facă din acesta, un element de ordine în haosul tendințelor de asupra și cotropire ale timpului. A avut o judecată profundă, curiozitatea omului inteligent, viziune cutezătoare și cultul strămoșilor, ale căror acte a dispus să fie consemnate în scris. Ștefan cel Mare a dăruit neamului său tot ce a avut și a răspuns cel mai adecvat tuturor aspirațiilor sale, iar după moarte a luminat drumul pe care l-au străbătut românii pentru a-și obține dreptul de a trăi liberi și într-un stat independent.

Încheiere

Grigore Ureche, Ion Neculce, Gheorghe Șincai, Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Mihai Eminescu, A. D. Xenopol, Nicolae Iorga, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Mihail Sadoveanu ș.a., sunt nume care dovedesc că intelectualitatea noastră s-a apropiat scrutător de acela în care „românii au găsit – cum scria N. Iorga – cea mai curată și mai deplină icoană a sufletului său”.

Bibliografie

1. Grigoraș, N., Moldova lui Ștefan cel Mare (1457-1504). Universitas, Chișinău, 1992, p.396-414.
2. Neculce, I., O samă de cuvinte. Ion Creangă, București, 1990.
3. Haret, S., Pomenirea lui Ștefan cel Mare. București, 1905, p.43.
4. Gorka, G., Cronica epocii lui Ștefan cel Mare (1457-1499). București, 1937, p.106.
5. Iorga, N., Istoria lui Ștefan cel Mare. Columna, București, 1985, p.105-108.
6. Cantemir, D., Descrierea Moldovei. Minerva, București, 1986.
7. Florea-Rariște, D., Ștefan cel Mare în concepția și imaginația poporului. Steaua, București, 1957.